

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ЛІНГВОСИНЕРГЕТИКА

Підручник для студентів філологічних спеціальностей
вищих навчальних закладів

За загальною редакцією проф. Л. С. Піхтовнікової

Харків – 2018

Рецензенти:

Ю. А. Зацний – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії й практики перекладу з англійської мови Запорізького національного університету;

В. В. Козловський – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри германської філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

І. М. Колегаєва – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри лексикології і стилістики англійської мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 8 від 27 серпня 2018 року)*

Піхтовнікова Л. С.

П 35 Лінгвосинергетика: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Л. С. Піхтовнікова, Т. І. Домброван, С. М. Єнікєєва, О. О. Семенець; за загальною редакцією проф. Л. С. Піхтовнікової. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 296 с.

ISBN 978-966-285-567-8

У підручнику представлено основні напрямки синергетичних досліджень у філології, закладені українськими лінгвістами: синергетика тексту і дискурсу, синергетика словотворення, діахронічна лінгвосинергетика, синергетика поетичного ідіолекту і медійного дискурсу. Базові поняття синергетики використано для виявлення механізмів самоорганізації у мовній системі і дискурсі та синергії літературних творів.

Передумови самоорганізації у мові та мовленні, у літературних текстах описано в розділах підручника на рівні, що дозволяє застосовувати для подальших досліджень увесь інструментарій синергетичної парадигми і виявити конкретні механізми самоорганізації в об'єктах вивчення лінгвістики та філології у цілому. Цьому сприяють також попередньо представлені плани розділів, що проблемно націлюють на їх зміст, запитання і завдання до кожної викладеної теми, запропоновані теми рефератів.

Для навчальної та наукової роботи філологів; викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів філологічних спеціальностей.

УДК 81'1

ISBN 978-966-285-567-8

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2018

© Піхтовнікова Л. С., Домброван Т. І., Єнікєєва С. М., Семенець О. О., 2018

© Правик М. В., макет обкладинки, 2018

ЗМІСТ

Передмова (Л. С. Піхтовнікова).....	7
Розділ 1. Синергетика: Становлення нової наукової парадигми (Т. І. Домброван).....	9
Розгорнутий план до розділу 1.....	9
1. Синергетика в історичній ретроспективі.....	10
2. Багатовимірність синергетики.....	12
3. Філософські підвалини синергетики.....	13
4. Об'єкт і предмет синергетики.....	15
5. Завдання синергетики.....	20
6. Синергетика і наукова картина світу.....	21
Запитання і завдання до розділу 1.....	23
Теми рефератів.....	24
Література до розділу 1.....	24
Розділ 2. Лінгвосинергетика: становлення (Т. І. Домброван).....	29
Розгорнутий план до розділу 2.....	29
1. Сутність і фактори міждисциплінарності лінгвосинергетики.....	30
2. Концептуально-методологічні основи лінгвосинергетики...	33
3. Завдання і основні дослідницькі вектори лінгвосинергетики.....	38
4. Базовий інструментарій синергетики у лінгвістичних дослідженнях.....	48
5. Основні характеристики синергетичних моделей у лінгвістиці.....	54
Запитання і завдання до розділу 2.....	57
Теми рефератів.....	58
Література до розділу 2.....	58
Розділ 3. Синергетика і лінгвістичні парадигми (Л. С. Піхтовнікова).....	65
Розгорнутий план до розділу 3.....	65
1. Синергетика і квантитативна лінгвістика.....	66
2. Синергетика і психолінгвістика.....	75
3. Синергетика і лінгвістична філософія.....	80
4. Синергетика і самоусвідомлення сучасної лінгвістики.....	87
Запитання і завдання до розділу 3.....	94
Теми рефератів.....	95
Література до розділу 3.....	95

Розділ 4.	Синергетика дискурсу (<i>Л. С. Піхтовнікова</i>).....	97
	Розгорнутий план до розділу 4.....	97
	1. Загальні питання самоорганізації дискурсу.....	99
	2. Самоорганізація окремих типів дискурсу.....	105
	3. Еволюція жанру і дискурсу в синергетичному аспекті.....	109
	3.1. Еволюція художнього дискурсу як синергетичний процес (на прикладі дискурсу байки).....	110
	3.2. Еволюція наукового дискурсу.....	120
	Запитання і завдання до розділу 4.....	122
	Теми рефератів.....	123
	Література до розділу 4.....	124
Розділ 5.	Системна організація мови у світлі теорії фракталів (<i>С. М. Єнікєєва</i>).....	127
	Розгорнутий план до розділу 5.....	127
	1. Основи теорії фракталів як складової синергетики.....	128
	2. Релевантність теорії фракталів до вивчення системної організації та еволюції мови.....	129
	3. Фрактальна організація словотвірної системи сучасної англійської мови.....	135
	4. Структурна організація англійського речення як фрактального об'єкта.....	142
	Запитання і завдання до розділу 5.....	148
	Теми рефератів.....	149
	Література до розділу 5.....	150
Розділ 6.	Мова як синергетична система (<i>Т. І. Домброван</i>).....	154
	Розгорнутий план до розділу 6.....	154
	1. Характеристики мови як синергетичної системи.....	155
	2. Фрактальність як фундаментальна характеристика мовної системи.....	158
	3. Мова як мережева безмасштабна структура.....	163
	4. Синтаксична деривація як синергетичний процес.....	168
	Запитання і завдання до розділу 6.....	174
	Теми рефератів.....	174
	Література до розділу 6.....	175
Розділ 7.	Діахронічна лінгвосинергетика (<i>Т. І. Домброван</i>).....	181
	Розгорнутий план до розділу 7.....	181
	1. Еволюція англійської мови як синхронізація темпосвітів у граматичній системі.....	182
	2. Еволюція англійської мови як зміна параметричного патерна мегасистеми.....	187
	3. Еволюція англійської мови як зміна станів мовної мегасистеми.....	197
	Запитання і завдання до розділу 7.....	204
	Теми рефератів.....	204
	Література до розділу 7.....	204

Розділ 8. Чинники системотворення мистецького ідіолекту (<i>О. О. Семенець</i>).....	207
Розгорнутий план до розділу 8.....	207
1. Синергетика та лінгвопоетика.....	207
2. Пріоритет цілісності – основоположний принцип системного підходу.....	210
3. Інтегративна роль картини світу письменника.....	212
3.1. <i>Діалектика об'єктивного та суб'єктивного в індивідуальній мистецькій картині світу</i>	213
3.2. <i>Єдність суперечностей і цілісність образу світу митця</i>	216
4. Висновки.....	220
Запитання і завдання до розділу 8.....	221
Теми рефератів.....	221
Література до розділу 8.....	222
Розділ 9. Лінгвістична синергетика ідіолекту письменника: синергетика модальностей (<i>О. О. Семенець</i>).....	224
Розгорнутий план до розділу 9.....	224
1. Модальності мислення й почування – ключовий концепт системної моделі ідіолекту письменника.....	225
2. Етапи побудови системної моделі.....	228
3. Деонтична модальність – домінанта соціально ангажованої літератури.....	229
3.1. <i>Міжрівнева взаємодія мовних засобів та інформаційно- обмінні процеси в полі деонтичної модальності</i>	230
3.2. <i>Синергійна дія засобів вираження волевиявлення в поетичному тексті</i>	232
4. Епістемічний оператор <i>Я знаю</i> – верифікатор мистецької правоти.....	236
5. Висновки.....	238
Запитання і завдання до розділу 9.....	239
Теми рефератів.....	239
Література до розділу 9.....	240
Розділ 10. Пам'ять слова в поетичному ідіолекті (<i>О. О. Семенець</i>).....	242
Розгорнутий план до розділу 10.....	242
1. Немарковські процеси. Фактор пам'яті.....	243
2. Відкритість і діалогізм у сфері культури. Пам'ять як чинник наростання складності в організації когнітивних систем....	245
3. Ключові слова та індивідуально-авторські символи. Види мовної пам'яті в ідіолекті письменника.....	248
4. Темпоритм – синергетичне підґрунтя процесів мистецького синтезу.....	252
5. Фрактально-польова природа феноменів ментальної сфери та символічної семантики лексем.....	257
6. Висновки.....	263

Запитання і завдання до розділу 10.....	264
Теми рефератів.....	264
Література до розділу 10.....	265
Розділ 11. Дискурс масової комунікації: синергетичне моделювання (<i>О. О. Семенець</i>).....	269
Розгорнутий план до розділу 11.....	269
1. Побудова синергетичної моделі управління сферою масової комунікації. Концепція соціальної самоорганізації Н. Лумана.....	269
2. Режим із загостренням та біфуркації ціннісних орієнтирів у сфері медіа. Можливості застосування теорії нестационарних структур (концепція С. П. Курдюмова).....	272
3. Когнітивна моделювальна сутність метафор медіації.....	276
4. Висновки.....	278
Запитання і завдання до розділу 11.....	279
Теми рефератів.....	279
Література до розділу 11.....	279
Глосарій основних понять синергетики у застосуванні до лінгвістики (<i>Л. С. Піхтовнікова</i>).....	281
Замість післямови: Перспективи сучасної лінгвосинергетики (<i>Л. С. Піхтовнікова</i>).....	289
Наші автори.....	291